

Posudek diplomové práce

Jana Koubková: Kruté potěšení v díle markýze de Sada a jeho následovnic

Diplomantka si předsevzala zpracovat a analyzovat první otevřené projevy sadomasochistického erotismu ve francouzské ženské literatuře 20. století. Jde o autorky v tomto typu dosti slavné, z nichž nejautentičtější se jeví zřejmě Colette Peignotová, přítelkyně filosofa a spisovatele Georgese Bataille, jejíž zápisky byly Bataillem soustředěny a publikovány pod pseudonymem Laure. Také další dvě autorky byly v životě spjaty s významnými literáty, Dominique Auryová byla družkou kritika Jeana Paulhana a stejně jako on se stala vlivnou nakladatelskou poradkyní (vyprávějí se legendy o tom, jak právě ona škrtila v Tournierově románu *Král duchů* a nutila ho dopracovávat ho, až se z něho stalo mistrovské dílo); Catherine Robbe-Grilletová byla manželkou významného romanopisce a teoretika „nového románu“. Všechny tři ženy měly se svými partnery milostné vztahy více či méně sadomasochistické (u Paulhana a Auryové se jeví spíš v úrovni fantasmatu, u dalších dvou párů jde o skutečný životní styl). Auryová publikovala pod pseudonymem Pauline Réage proslulý román *Příběh O* (vydán 1954, česky 2005), který je pokládán za první otevřený projev ženského erotismu ve francouzské literatuře vůbec. Robbe-Grilletová publikovala svůj román *Obraz* pod mužským pseudonymem Jean de Berg (což je zároveň jméno hlavní mužské postavy) v roce 1956; potom se téměř na 30 let odmlčela, v roce 1985 publikovala pod svým jménem autobiografickou knihu a v prvních letech 21. století pak ještě tři další: tato díla práce pouze zmiňuje, ale neanalyzuje.

Vzhledem ke zvláštnímu statusu eroticky explicitní literatury a k jejímu sadomasochistickému kontextu práce nejprve nastiňuje a analyzuje tento kontext, počínaje osobností markýze de Sada v jejím rozměru historickém a literárním, se zvláštním důrazem na psycho-sexuální konfiguraci, kterou lze ze Sadových hlavních románů (*120 dnů Sodomy*, *Justina* a *Julietta*) vyčíst, a následně přehledem recepce Sadova díla až po obrat, ke kterému dochází zejména u francouzských vzdělavců od 50. let 20. století, kdy se i přes odpor některých mocenských instancí začíná Sadovo dílo poprvé ve větší míře zveřejňovat. Diplomantka tak v první části práce vytváří sevřenou Sadovu monografii, která nevynechává autorův životní příběh, ale zejména velmi přehledně a čistě rozebírá jak Sadovu filosofii a morálku, tak složitý mechanismus (v Sadově životě převážně vysněný, a tedy omezený na literaturu), jež roztáčí a v němž se spotřebovává jeho „libido“. Zvláštní pozornost je přitom vzhledem k základnímu tématu práce věnována dvojí úloze ženy, která je u Sada ve své tradiční roli předurčenou obětí (Justina) a emancipuje se transgresivně

(Julietta). Analýza se mi jeví vyzrálá a vyvážená, vyhýbá se jak apologii, tak rozhořčení, zachovávajíc přiměřený badatelský odstup.

V analýze tří děl zvolených autorek se pak poznatky z první analýzy velmi vhodně uplatňují: ať jde o mužskou nebo ženskou komponentu popisovaných vztahů, pohybujeme se tu už známou krajinou se zřetelnými orientačními body. Analýza Sadova díla tak není nikterak samoúčelná, pregnantně osvětluje celou další problematiku a umožňuje, aby analýza postupovala úsporněji a jistěji. Zajímavý poznatek, který z práce vyplývá, je nejspíš ten, že postoje ženských postav, které se v moderním sadomasochistickém kontextu pohybují, je jakousi zvláštní „syntézou“ Julietty a Justiny: na jedné straně se nesporně emancipují neméně transgresivně (i když nikoli se zločinnou vynalézavostí) jako Julietta (u „Laury“ je to patrné v celém jejím vnitřním vývoji, který se v jejích zápiscích odráží, u dalších dvou mj. v „přídavné“ lesbické komponentě a v nesporné vůli k moci, která se ovšem nerealizuje v milostné sféře, ale ve sféře společenské – schopností prosadit se, obsadit mocenské pozice), avšak ve vztahu k mužským partnerům zauímají spíše roli povolné a trpné Justiny, ovšem způsobem dohodnutým. Žádná z nich neakcentuje roli „dominy“ (leda ve vztahu k jiné ženě), a to dokonce ani tehdy, když jako v případě G. Bataille jde o partnera, u něhož podle všeho převládala složka masochistická. Pozoruhodné je také to, že oproti Sadově naprosté nemilosrdnosti si v této milostné konfiguraci nachází také místo něha.

Práci hodnotím jako velmi kvalitní, i když nastíněný poznatek mohla vyjádřit pregnantněji v závěru místo obvyklého resumé, a případně mohla i otevřít perspektivu k nové vlně ženské erotické literatury, která se projevila v posledních deseti či patnácti letech. Jistě by se dalo dospět i k obecnějšímu zamyšlení nad tím, proč francouzská „vyšší kultura“ posledních zhruba šedesáti let sadismus hodnotí tak vysoko a k jakým koncům to může vést. Práci i tak k obhajobě rozhodně doporučuji, s hodnoceným *výborně*.

Dílčích obsahových a formálních připomínek nemám mnoho. Hlavní výhradu musím vyjádřit k nepřechylování cizích ženských jmen. V pojednání o autorech převážně ženského pohlaví je tak diplomantčin český výraz, jinak stylisticky značně vytříbený, při neustálém opakování těchto jmen dost silně znetvořen (proč máme trpět slepence typu „vztah Dominique Aury s Edith Thomas“, „svět Dominique Aury“, nebo „byt Claire“?). Podle mého názoru nemá žádný identitární ohled přednost před péčí o nejdůležitější kulturní statek, který máme – totiž jazyk; až přijdou adeptky genderových perspektiv na to, jak nepřechylovaná ženská jména skloňovat nebo jak v češtině nesklloňovat vůbec, ať své nároky beze všeho uplatňují. Jinak to znamená, že ve svém boji proti sexistické mužské ideologii páchají ve jménu jiné neméně sporné ideologie značnou civilizační škodu.

V ostatních ohledech nacházím spíš překlepy a drobné přehmaty. Na str. 44 na konci předpoledního odstavce by mělo být prostě *vyměšování*, a žádné *vylučování*. (Tělesné zplodiny se sice *vylučují* močí, ale moč sama se *vyměšuje*.) Na str. 45 v 2. odst. je konstrukce *sexuální úchylku, při které jedince těší...* sémanticky neústrojná. Tamtéž v pozn. 59 by mělo být upřesněno, že jde o sbírku *povídek*. Na str. 47 v titulu Barthesovy práce najdeme třikrát *Lolu* místo *Lolohy* (nejspíš vůlí automatické kontroly v počítači?). Str. 49: Man Ray se píše bez koncového e; *La Voyeuse* bude zname-

nat spíš „Voyérka“ než *Divačka*. Ke str. 50 lze podotknout, že velké množství ženských autorek je ve francouzské literatuře už na konci 19. století, dnes jsou často zapomenuty, a je na nových badatelích, aby prozkoumali, zda to není nespravedlnost; poslední dobou jsou poněkud rehabilitovány např. Lucie Delarue-Mardrusová, Rachilde či Renée Vivienová (ta zejména lesbickým hnutím), ale to zdaleka není všechno.

Na str. 53 v citátu má být *injonctions*, nikoli *injections*. Při překladu citátu v pozn. 97 na str. 55 diplomantka zřejmě nezaznamenala slovní hru *Marie, merde (= mère de) Dieu*. Gidův výrok na str. 56 nejspíš nebyl míněn tak, jak smýšlí Laura (tj. rouhavě); Gide k Evangelii odpor neměl. Pozn. 113 je formálně špatná. Citát v pozn. 115 (str. 61), mělo by být spíš „její svoboda“. Tamtéž v posledním odstavci překlep ve slově *Zamilovaná*. Str. 64: místo *manuskript* mohlo být klidně *rukopis*, Gilbert Lely se píše s nezdvojeným *l*. Následující překlad citátu obnáší syntaktický galicismus, ale možná je odněkud opsaný? V pozn. 126 chybí *l* v Paulhanově jméně a vztažné zájmeno *jež* v následující větě je rodově nepřislušné. Str. 67 nahoře: 3. os. pl. slovesa *rozumět* je *rozumějí*, zde by navíc mělo být spíš *chápu*. *Tento konec koresponduje s...* je galicismus. – Na str. 74 je Paulhanovo jméno dvakrát zkomoleno (a jmenovala se Robbe-Grilletova žena opravdu *Rstakian*?).

Str. 75, v citátu: „nejsou *ta samá* osoba“ je nespisovné (správně: *táž, stejná, jedna a táž*). Nespisovný je také tvar *zrealizovala*. – Věnovat se „sadosochistické tematice“ nevyžaduje samo o sobě žádnou robustní konstituci; byly míněny *praktiky*? Str. 76: *...za což je při dalším setkání Claire potrestána* znamená, že trestanou osobou je Claire. Rozmary nesklonnosti! – Pozn. 151: *organisation structurelle masturbatoire* nelze přeložit jako *masturbační úvahy*, jde o mnohem víc – Str. 77: *potencio-nální* je chyba. Str. 78: místo hovorového *odbyde* má být *odbude*. – Str. 79: formulace *Dívka po celou dobu zůstává statická* je absurdní.

K Závěru: Sade se od libertinské literatury odchyluje možná hlavně tím, že libertinský postoj je v zásadě civilizovaný, nepopírá základní pravidla. – Klade se také teoretická otázka, zda lze odboj proti Bohu označovat za projev ateismu.

Doc. PhDr. Václav Jamek,
vedoucí práce

V Praze 15. června 2012